

TUKIPERHETOIMINTA LAPSEN NÄKÖKULMASTA

Emmi Tietäväinen

Kandidaatin tutkielma

Sosiaalityö

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2022

TIIVISTELMÄ

Tukiperhetoiminta lapsen näkökulmasta

Emmi Tietäväinen

Kandidaatin tutkielma

Avoin yliopisto, Jyväskylän yliopisto

Kevät 2022

34 sivua

Tässä kandidaatin tutkielmassa tarkastelen lastensuojelun tukitoimena toteutuvaa tukiperhetoimintaa lapsen näkökulmasta. Tukiperhetoiminta on paljon käytetty, edullinen, eri osapuolten toimesta myönteiseksi oletettu ja koettu tukitoimi. Kirjallisuuskatsauksen avulla selvitän, millaisia haasteita tukiperhetoiminnassa on lapsen näkökulmasta. Keskeisenä aineistona kirjallisuuskatsauksessa käytän suomalaisia, tuoreita väitöstutkimuksia tukiperhetoiminnasta. Väitöstutkimuksissa on edustettuna kaikkien tukiperhetoiminnan osapuolten tuottama tieto ja kokemukset; ammattilaisten, tukiperheiden, lasten sekä heidän vanhempiensa. Yksi väitöstutkimuksista keskittyy kokonaan lasten kokemuksiin tukiperhetoiminnasta. Lisäksi kirjallisuuskatsauksen aineistona on monipuolisesti tukiperhetoimintaa, lastensuojelua ja avohuollon tukitoimia, sekä lapsen osallisuutta ja kohtaamista käsitteleviä teoksia, artikkeleja, raportteja ja julkaisuja.

Tukiperhetoiminta toteutuu sosiaalityön ammattilaisten, maallikkotukiperheen, tuettavan lapsen ja hänen vanhempiansa välisenä yhteistyönä. Toiminnan tavoitteena on haastavassa elämäntilanteessa tukea lasta, vanhempaa ja koko perhettä. Tukiperhetoiminta on tukiperheen osalta vapaaehtoistoimintaa, mutta samalla viranomaistoimintaa, ollen lastensuojelun lakisääteinen avohuollon tukitoimi. Tukiperhetoiminnan taustalla näyttäytyvät tuen tarpeet kytkeytyvät ensisijaisesti tuettavan lapsen vanhemman jaksamisen haasteisiin ja muihin ongelmiin, jotka vaikuttavat tuettavan lapsen arkeen ja lapsesta huolehtimiseen. Tukiperhetoimintaa on toteutettu Suomessa 1980-luvulta saakka, mutta tutkimustiedon puuttuessa toiminta on perustunut vuosikymmenten ajan lähinnä sosiaalityössä kertyneisiin käytännön kokemuksiin. Tukiperhetoiminta on toteutunut aikuisjohtoisesti ja lapsen osallisuus tukiperhetoiminnassa on ollut puutteellista.

Tuoreiden väitöstutkimusten pohjalta laaditun kirjallisuuskatsauksen tutkimustulokset osoittavat, että tukiperhetoiminta on pidetty ja myönteisenä koettu palvelu, mutta tukiperhetoiminnassa on lukuisia haasteita, jotka lapsen näkökulmasta tulee huomioida tarkoin, että tukiperhetoiminta toteutuisi lapsen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Lapsen näkökulmasta tukiperhetoiminnan keskeisenä haasteena on lapsen osallisuuden toteutuminen. Lapsen osallisuus on kokonaisvaltainen teema, joka vaikuttaa läpileikkaavasti myös muihin tukiperhetoiminnassa lapsen näkökulmasta esiin nouseviin haasteisiin. Muut lapsen näkökulmasta haasteena näyttäytyvät kokonaisuudet ovat tarpeiden, tavoitteiden ja toiminnan tasapaino, lapsen kannalta merkityksellisten asioiden huomioiminen sekä tieto, tuki ja yhteinen arviointi.

Avainsanat: tukiperhe, tukiperhetoiminta, lastensuojelu, avohuollon tukitoimi, lapsen osallisuus, lapsikeskeisyys

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 Tukiperhetoiminnan lähtökohdat, sisältö ja vaikutukset	6
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	10
3.1 Kirjallisuuskatsauksen toteutus ja oma positio	10
3.2 Kirjallisuuskatsauksen keskeinen aineisto.....	12
4 TUKIPERHETOIMINNAN HAASTEET LAPSEN NÄKÖKULMASTA	14
4.1 Tarpeiden, tavoitteiden ja toiminnan tasapaino.....	15
4.2 Lapselle merkityksellisten asioiden huomioiminen	18
4.3 Tieto, tuki ja yhteinen arviointi.....	21
5 LAPSEN OSALLISUUS TUKIPERHETOIMINNASSA	25
6 POHDINTA.....	28

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Sosiaalihuoltolain mukaisena palveluna tai lastensuojelulain mukaisena avohuollon tukitoimena lapselle voidaan myöntää tukiperhe. Tukiperheiden osalta toiminta on vapaaehtoistoimintaa, jota sosiaalihuollon tai lastensuojelun viranomainen johtaa ja koordinoi. Tukiperheessä tuettavan perheen lapsi viettää sovitusti aikaa, yleensä säännöllisesti, yhden viikonlopun kuukaudessa. Palvelun tavoitteena on tukea niin lasta kuin vanhempaa. Ideaalitilanteessa lapsi saa tukiperheen turvallisessa ympäristössä ikätason mukaista hoitoa ja huolenpitoa, ihmissuhteita sekä toiminnallisia virikkeitä. Samaan aikaan lapsen vanhempi saa säännöllisen hengähdysketken lapsesta huolehtimisesta, omaa aikaa ja mahdollisuuden jakaa tukiperheen kanssa vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyviä asioita. Lapsi hyötyy, kun vanhemman voimavarat ja valmiudet huolehtia lapsesta ja arjesta lisääntyvät. (Svenlin 2020a, 99-136.)

Tukiperhetoiminnassa yhdistyvät eri toimijoiden voimat, kun vapaaehtoiset maallikkoaikuiset tukiperheinä, sosiaalityön ammattilaiset ja tukea vastaanottavat perheet tekevät yhteistyötä lapsen hyvän kasvun turvaamiseksi (Moilanen 2015, 12; Svenlin 2020a, 16, Pelastakaa lapset ry 2013). Tukiperhetoiminta on kiinnostava kokonaisuus. Idealistisessa mielikuvassani siinä ei oikeastaan tehdä mitään, mutta samalla tapahtuu paljon. Se on tavallista perhe-elämää, arkisia asioita, rutiineja, yhdessä olemista ja tekemistä, johon tuettava lapsi osallistuu tukiperheen mukana. Samalla tukiperhetoiminnan tavallisessa arjessa on tuettavalle lapselle jotain erityistä, hänelle valittua, sopivaksi katsottua, suunniteltua ja yksilöllistä. Tukiperhetoiminnan mielikuva on tutkimuksenkin mukaan myönteinen niin lasten, perheiden kuin ammattilaisten näkökulmasta (Moilanen 2015; Svenlin 2020a; Lehto-Lundén 2020). Erään sosiaalityöntekijän kuvauksen mukaan tukiperhetoiminnassa on mukana sydän ja sielu, mikä tekee siitä kaikessa tavallisuudessaan erityistä (Svenlin 2020b, 2).

Oma positioni tukiperhetoimintaan on moninainen. Olen työskennellyt vuosia perhepalveluiden ja lastensuojelun sosiaalityössä ja toiminut sosiaalityön roolissa erilaisissa tukiperheprosesseissa. Minulla on omakohtaisia kokemuksia myös tukiperheenä toimimisesta. Kiinnostukseni tukiperhetoiminnan tutkimiseen nousee omista kokemuksistani. Olen seurannut ja pohtinut, miten lapsi tukiperhetoimintaan erilaisissa tilanteissa asettuu, millaisena tukiperhetoiminta lapselle näyttäytyy, miten lapsi toiminnan kokee. Olen miettinyt, toteutuuko tukiperhetoiminta lapsen näkökulmasta aina pelkästään

myönteisenä, kuten se monesti mielikuvissa ja ennako-oletuksissa piiryy. Olen huomannut, että kenties juuri myönteisen ennako-oletuksen ja mielikuvan turvin tukiperhetoiminnan ajatellaan toteutuvan käynnistämisen jälkeen ikään kuin omalla painollaan. Sosiaalityöntekijät mieltävät roolinsa tuettavan lapsen ja perheen sekä tukiperheen aktiiviseksi tukijaksi, mutta todellisuudessa eri osapuolten mielestä sosiaalityöntekijä näyttäytyy vain tukisuhteen etäisenä seuraajana (Svenlin 2020a, 159). Lapset eivät aina ole edes tietoisia tukiperhetoiminnan lähtökohdista, heidän mielipidettään ei ole selvitetty tai mielipiteellä ei ole ollut vaikutusta asioista päättämiseen (Lehto-Lundén 2020, 147-148). Tutkimustiedon puuttuessa, tukiperhetoiminnan toteuttaminen on perustunut vuosikymmenten ajan lähinnä sosiaalityöntekijöiden kokemustietoon, eri osapuolten pääsääntöiseen tyytyväisyyteen palvelua koskien (Svenlin 2020a, 17).

Aikuisten suunnitellessa, sopiessa ja toteuttaessa asioita, lapsi jää herkästi vähälle huomiolle. Vaikka jokaisen lapsen kokemus tukiperhetoiminnasta ja sen toteutumisesta on yksilöllinen, lasten kokemusten perusteella prosessi on vahvasti aikuisten hallinnassa, eikä lapsen osallisuus toteudu (Lehto-Lundén 2020, 143-146). Lastensuojelun käytäntöjä on kritisoitu vanhempikeskeisyydestä ja lapsen sivuuttamisesta, lasta tarkastellaan vahvasti vanhempien tarpeiden ja koko perheen kautta, usein epäsuorasti (Hurtig 2003, 183). Tukiperhetoiminta on käytetty sosiaalihuollon palvelu ja lastensuojelun avohuollon tukitoimi, mutta lapsen näkökulmasta toiminnan kokonaisuus jää monesti ohuelle tarkastelulle (Lehto-Lundén 2020, 145-146; Lehto-Lundén 2021, 2; Svenlin 2020a, 223). Lapsi on tukiperhetoiminnan keskiössä viettäen säännöllisesti aikaa tukiperheessä, minkä vuoksi lapsen osallisuus ja lapsen näkökulma tulisi huomioida prosessin jokaisessa vaiheessa (Lehto-Lundén 2020, 143-148).

Kirjallisuuskatsauksessani tutkin lastensuojelun avohuollon tukitoimena toteutuvaa suomalaista tukiperhetoimintaa lapsen näkökulmasta. Valitsin keskiöön tuoreet, toistaiseksi ainutlaatuiset kotimaiset Anu-Riina Svenlinin (2020a) ja Tiina Lehto-Lundénin (2020) tukiperhetoiminnan väitöstutkimukset. Tarkoitus on syventää tukiperhetoiminnan moninaisen kokonaisuuden ymmärrystä lapsen kannalta tarkasteltuna. Tukiperhetoiminnan monet lasta tukevat mahdollisuudet piirtyvät tukiperhetoiminnan lähtökohtien, tavoitteiden ja sisällön kautta, mutta toimintaan liittyvien haasteiden tiedostaminen ja niihin reagoiminen lapsen näkökulmasta voi edesauttaa toiminnan toteutumista lapsen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Kirjallisuuskatsaukseni tutkii tukiperhetoiminnan haasteita lapsen näkökulmasta.

2 Tukiperhetoiminnan lähtökohdat, sisältö ja vaikutukset

Tukiperhetoiminta on kehittynyt vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan myötä. Ensin tukihenkilöt, sittemmin tukiperheet tulivat sosiaalityön kentälle toimimaan maallikkoroolissa ammattilaisten rinnalla. Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan vakiintumisen aikakaudella 1980-luvulla lastensuojelussa elettiin muutoksen aikaa, kun kontrollin rinnalle tuli vahvana tuen käsite ja tavoite, mikä muutti vähitellen lastensuojelun luonnetta merkittävästi. (Moilanen 2015, 88-90.) Vapaaehtoistoimijat ovat jääneet osaksi sosiaalityötä ja heidän avullaan voidaan täydentää ja monipuolistaa lasten ja perheiden kanssa tehtävää lakisääteistä auttamistyötä (Pösö 2007, 68-69). Tukiperheenä voi toimia aikuinen, pariskunta tai perhe, joka haluaa vapaaehtoisena maallikkona tukea toisia perheitä ja perheiden lapsia. Sosiaalitoimi ja erilaiset järjestöt valmentavat tukiperheet tehtävään, johon sitoudutaan pitkäjänteisesti. Tukiperhe saa tehtävänsä tukea ja ohjausta sosiaalitoimen tai taustajärjestönsä kautta. Turvallisuuden varmistamiseksi lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten aikuisten rikostausta selvitetään Oikeusrekisterikeskuksesta ja vaitiolo sitoo tukiperhettä tuettavan lapsen ja hänen perheensä asioita koskien. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021; Pelastakaa lapset ry 2022.)

Tukiperhetoiminta toteutuu tukea vastaanottavan perheen lapsen ja vanhemman, tukiperheen sekä ammattilaisten yhteistyönä. Toiminnan kustannukset ovat alhaiset ja palvelun toteuttamiseen ovat usein niin työntekijät kuin asiakasperheet lähtökohtaisesti tyytyväisiä. (Svenlin 2020a, 17-18, 137.) Tukiperhetoiminnan toteuttamisen sapluuna on säilynyt samankaltaisena ajan saatossa. Prosessia johtaa, ohjaa ja arvioi sosiaalityöntekijä. Tukisuhde perustuu vapaaehtoisuuteen ja sisältää pyrkimyksen yhteistyöstä koko tuettavan perheen kanssa ja suhteen muodostumiseen tuettavan lapsen kanssa. (Moilanen 2015, 84-92.) Tukiperheessä lapsi viettää aikaa yleensä yhden viikonlopun kuukaudessa, sovitusti myös muunlaiset jaksot ovat mahdollisia. Tukiperhetarpeiden taustalla on monia syitä ja toimintaa toteutetaan joustavasti eri tavoin, tuentarpeet huomioiden. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021; Pelastakaa lapset ry 2022.) Tukiperhetoiminnan toteutumisesta laaditaan kirjallinen raportti, jota säilytetään asiakirjalakien ja asetusten mukaisesti vuosikymmenien ajan. Palveluun ohjauksena tahoina on toiminnan kehittymisen alkumetreiltä saakka voinut toimia esim. koulu tai perheneuvola. (Moilanen 2015, 84-92.) Nykyisin erityisesti perhekeskustoiminnalla on pyritty luomaan verkostomainen toimintatapa, jossa lasten- ja perheiden palvelut ja toimijat olisivat kokonaisuus, jossa perheet ohjautuisivat joustavasti ja oikea-aikaisesti tarkoitusten mukaisesti palveluihin, myös tukiperhetoimintaan (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022).

Tukiperhetoiminta kytkeytyy tiiviisti lakisääteiseen lastensuojeluprosessiin tukiperheessä vierailevan lapsen ollessa lastensuojelun asiakas ja viranomaisten ollessa toimintaa koordinoimassa, suunnittelemassa, päättämässä ja arvioimassa (Moilanen 2015, 12; Svenlin 2020a, 16, Pelastakaa lapset ry 2013). Tukiperhetoiminta on lisätty lastensuojelulakiin vuonna 1983, tavoitteena vahvistaa vapaaehtoistyön roolia ammatillisen lastensuojelutyön rinnalla (Lastensuojelulaki 683/1983, 13§; Svenlin 2020a, 16; Moilanen 2015, 12). Nykyisin myös sosiaalihuoltolain (1301/2014) 28§ perusteella erityistä tukea tarvitsevan lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi voidaan myöntää tukihenkilö tai -perhe. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021) ohjeistaa nykyisin tukiperhetoiminnasta internetsivuillaan osiossa Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. Osiossa kuljetetaan rinnakkain tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa, mutta on eritelty tukihenkilön toimivan tuettavan ympäristössä yhteisen tekemisen äärellä, kun taas tukiperhe toimii omassa kodissaan, johon tuettava lapsi tulee usein viikonloppu- tai loma-aikoina. (Ks. Korhonen 2012, 11.) Lakimuutokset ohjaavat palvelun varhaiseen hyödyntämiseen, kun sosiaalihuoltolain alla tukiperhe voidaan myöntää esimerkiksi vanhempien jaksamisen tueksi kriisien ja ongelmien ennaltaehkäisemiseksi. (Svenlin 2020a, 57). Avun puuttuminen näkyy arjessa konkreettisesti, esimerkiksi kun vanhemman väsymys muuttuu masennukseksi, yksinäisyys vie voimat irtautua väkivaltaisesta suhteesta tai lapsen orastavat koulunkäynnin haasteet muuttuvat koulukieltäytymiseksi (Petrelius & Eriksson 2018, 3). Varhainen tuki ja tuen oikea-aikaisuus ovat lapsen, vanhemman, koko järjestelmän ja yhteiskunnan kannalta merkityksellisiä asioita.

Lapsen näkökulmasta tukiperhetoiminnalla tavoitellaan ikätasoisien kehityksen tukemista, perusturvallisuuden vahvistumista, luotettavia ihmissuhteita ja vuorovaikutus-, tunne- ja sosiaalisten taitojen sekä itsetunnon vahvistumista. Lastensuojeluammattilaisten tiedon pohjalta laaditun tukiperhetoiminnan käyttöteorian mukaan tavoitteisiin pyritään tarjoamalla lapselle erilaisen perheen ja turvallisen arjen malli sekä virikkeitä. (Svenlin 2020a, 99-136.) Lapselle tukiperhetoiminnassa on eri toimijoiden määrittelemänä kyse ensisijaisesti perustarpeista huolehtimisesta, vuorovaikutuksesta, malleista ja virikkeistä. Ruoka, ruokailutilanteet, lepo ja säännöllinen päivärytmi ovat ammattilaisten mukaan tukiperhetoiminnan kulkimaviä. Lasten emotionaalisista tarpeista huolehtiminen kytkeytyy ensisijaisesti tukiperheessä toteutuvaan lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen. (Svenlin 2020a, 169-180.) Seuraavalla sivulla taulukko 1 jäsentää tukiperhetoimintaa lapsen näkökulmasta.

TAULUKKO 1. Tukiperhetoiminnan sisältö lapselle, eri toimijoiden määrittelemänä (Svenlin 2020a, 169-180).

TUKIPERHETOIMINNAN SISÄLTÖ LAPSEN NÄKÖKULMASTA		
Sisältö	Toiminta	Tavoite
Perustarpeista huolehtiminen	- Ruoka ja ruokailutilanteet - Lepo - Päivärytmi	- Lapsen ikätasoisien kasvun ja kehityksen tukeminen - lapsen perusturvallisuuden tunteen vahvistuminen
Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus	- Ottaa vastaan ja sanoittaa lapsen tunteita - Olla läsnä - Nähdä ja kuulla, olla kiinnostunut	- Luottamuksellinen ja turvallinen ihmissuhde - Lapsen itsetunnon vahvistuminen
Mallit	- Päivärytmi - Perhesuhteet - Vuorovaikutus - Erilainen perhe-elämä	- Sosiaalisten taitojen vahvistuminen - Vuorovaikutustaitojen vahvistuminen - Tunnetaitojen vahvistuminen
Myönteinen kanssakäyminen Lasten keskinäinen toiminta Virikkeet ja elämykset	- Tehdään, nähdään, koetaan yhdessä myönteisiä asioita - Positiivinen ilmapiiri - Eläinten hoitaminen, retket, askareet - Tukiperheen verkostossa toimiminen	

Lehto-Lundénin (2020, 96-97) mukaan lapselle tukiperhetoiminta rakentuu toistuvien siirtymien, tukiperheeseen kytkeytyvien suhteiden, toimintaympäristön ja tukiperhejaksojen sisältämän toiminnallisuuden kautta (kuvio 1). Merkitystihentymien taustalla ovat lasten yksilölliset kokemukset, jotka etäältä tarkasteltuna jäsentyvät edellä mainittuihin kokonaisuuksiin. Eksistentiaalisen-fenomenologian lähtökohdista Lehto-Lundén muistuttaa, ettei yhteisten kokemusten perusteella ole olemassa yhtä ainoaa, yhdenlaista tukiperhetoimintaa.

KUVIO 1. Lehto-Lundenin (2020, 96-97) nimeämät yleisen tason merkitystihentymät lasten kokemuksista tukiperhetoiminnasta

Lastensuojeluasiakkuuden aikana tavoitellaan koko perheen voimaantumista sekä lastensuojeluhuolen vähenemistä, minkä vuoksi lapsen verkostoa voidaan vahvistaa väliaikaisesti tukiperheellä. Myönteisenä koettu tukiperhetoiminta rakentuu ihmisten väliseksi yhteistoiminnaksi, vapaaehtoisuuden ja tasavertaisuuden pohjalle. Monesti viranomaistoiminnan vastakohtana mielletävä tukiperhetoiminta koetaan perhettä kannattelevana ja ennaltaehkäisevänä tukitoimena. Tukiperhetoiminta on yleensä kestoaltaan pitkäaikaista ja sitä hyödynnetään muiden tukitoimien kuten perhetyön, taloudellisen tuen, perheneuvolan tai päihdetyökentelyn rinnalla. Kannatteleva voi toteutua vaiheessa, jossa lapsen lastensuojeluasiakkuuden nähdään olevan vakaa tai etenevän suotuisaan, toivottuun suuntaan tai varhaisen puuttumisen näkökulmasta tukiperhetoiminnalla ehkäistään esimerkiksi syrjäytymistä tai perheen kriisejä. Tukiperheestä sopimisen ehtona nähdään myös se, että työntekijä tuntee perheen tilanteen ja pystyy arvioimaan perheen hyötyvän tukiperheestä. Myös perheen sitoutuminen tukiperhetoimintaan ja sen suunnitteluun on oleellinen asia. Suunnitelman pohjalta tukiperhetoiminnalle asetetaan tavoitteet, joita tarkastellaan määräajoin. Tukiperhetoiminnan myötä välittyy tietoa lapsesta ja tiedon luonne on monesti positiivinen. Tiedon katsotaan vaihtuvan sosiaalityöntekijän, perheen ja tukiperheen välillä luontevassa vuorovaikutuksessa. (Svenlin 2020a, 99-136.)

Tukiperhetoiminnan lähtökohtia, tavoitteita ja sisältöä tarkastellessa tukiperhetoiminnan mahdollisuudet lapsen näkökulmasta piirtyvät varsin positiivisiksi. Tukiperheen avulla lasta voidaan tukea monipuolisesti tukiviikonloppujen aikana ja niiden myötä, lisäksi tukiperhetoiminnan tavoittelemat myönteiset vaikutukset vanhemman jaksamiseen ja vanhemmuuteen voidaan katsoa koituvan lapsen eduksi. Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että lapsi on onnekas, kun saa haastavassa ja kuormittavassa elämäntilanteessa rinnalleen tukiperheen. Svenlinin (2020a, 201-202, 204-209) mukaan tukiperhetoiminnalla on havaittu myönteisiä vaikutuksia lapsessa ja vanhemmassa, lisäksi vaikutukset ulottuvat lastensuojeluprosessiin. Lapsen kohdistuvia sosiaalityöntekijöiden merkille pistämiä vaikutuksia ovat perushoidon paraneminen, fyysisessä olemuksessa havaittavat muutokset, koululevottomuuden vähentyminen ja muu rauhoittuminen sekä uusien asioiden oppiminen. Positiiviset vaikutukset on ollut nähtävissä, kun lapsi puhuu aikaisempaan verrattuna enemmän omista asioistaan sekä on aktiivisempi. Uudet taidot ovat lisänneet omatoimisuutta ja itsellisyyttä, minkä jokainen tutkimukseen osallistunut vanhempi oli huomannut. Tukiperheen lapsesta antaman positiivisen palautteen myötä vanhemman on huomattu havainnoivan lasta ja lapsen toimintaa uu-

della tavalla, suhtautumisen on huomattu muuttuvan positiivisemmaksi. Tukiperhetoiminnalla on monesti positiivinen vaikutus myös muiden tukitoimien vastaanottamiseen. Vanhemmillä on sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan jaksaminen parantunut, sosiaalisten suhteiden hoitaminen aktivoitunut ja vanhemmat ovat saattaneet aloittaa uuden harrastuksen. Tukiperheen antamien mallien ja käytyjen keskustelujen myötä myös kasvatuskeinot ovat lisääntyneet. Vanhempi itse on jaksamisen parantumisen lisäksi huomannut elämäntilanteen ja arjen vakautuneen ja tukiperhetoiminta on myös ennaltaehkäissyt kriisejä. Tukiperheet ovat huomanneet tuettavien perheiden rutiinien vahvistuneen, kun lapsi on tottunut rutiiniin tukiperheessä ja rutiinin toteutuminen on siirtynyt vähitellen myös lapsen omaan kotiin. Jonkun kohdalla tukiperhetoiminnalla on voitu ennaltaehkäistä kodin ulkopuolelle sijoittaminen. Lastensuojeluprosessissa vaikutukset näkyvät, kun yhteydenpitoa perheeseen ja muita tukitoimia voidaan vähentää, tuen tarpeet selkiytyvät ja suunnitelmallinen työskentely etenee. Joissain tilanteissa lapsen lastensuojeluasiakkuus on voitu jopa päättää.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Kirjallisuuskatsauksen tutkimustehtävä on tutkia lastensuojelun tukitoimena toteutuvaa tukiperhetoimintaa lapsen näkökulmasta. Tarkoituksena on tutkia haasteita, joita lähtökohtaisesti myönteinen tukitoimi lapsen näkökulmasta sisältää. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on vahvistaa lapsen ääntä ja osallisuutta tukiperhetoiminnan kokonaisuudessa, lisätä ymmärrystä tukiperhetoiminnan toteutumisesta lapsen näkökulmasta. Koska vanhemmuus vaikuttaa oleellisesti lapsen hyvinvointiin (Vornanen 2001, 33), tutkimustehtävä sivuaa myös lapsen vanhempaa osana tukiperhetoimintaa.

Kirjallisuuskatsaukseni tutkimuskysymys on:

Millaisia haasteita tukiperhetoiminnassa on lapsen näkökulmasta?

3.1 Kirjallisuuskatsauksen toteutus ja oma positio

Tukiperhetoiminta on minulle tuttua työn kautta. Olen työskennellyt vuodesta 2010 saakka lasten ja perheiden palveluiden ja lastensuojelun erilaisissa tehtävissä, lisäksi muutaman vuoden takaisessa kehittämistyössä Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE). Vanhemmuudesta minulla on omakohtaisia kokemuksia lähes 20 vuoden ajalta ja kymmenen

vuoden ajan olen elänyt lapsiperhearkea perheen ainoan aikuisen roolissa. Lisäksi olen lasteni kanssa toiminut tukiperheenä. Kokemukseni valossa pystyn samaistumaan niin sosiaalityöntekijän, arjen kyllästämän yksinhuoltajavanhemman kuin resursseja omaavan tukiperheen näkökulmaan. Pyrin tietoisesti avoimeen ihmettelyyn ja koostamaan kirjallisuuskatsauksen mahdollisimman kattavaksi tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta, en omien kokemusteni valossa. Koin tärkeänä kriittisyyden, ettei tukiperhetoiminnan positiivinen mielikuva ja ennako-oletus ohjaa havaintojani. Uskoakseni moninaiset kokemukset ja positiot, sekä kriittisyys rikastuttavat mahdollisuuksiani löytää vastauksia merkitykselliseen kysymykseen tukiperhetoiminnan haasteita ja lapsen näkökulmaa koskien.

Kirjallisuuskatsauksen aineiston keruun aloitin helmikuussa 2022. Vertaisarvioituja tutkimuksia ja aineistoja tukiperhetoiminnasta oli saatavilla vain vähän, mutta tuore kotimainen tutkimus houkutteli. Nostin tuoreet kotimaiset väitöstutkimukset kirjallisuuskatsaukseni keskiöön, koska kokonaisuutena ne pohjaavat niin ammattilaisen, vanhemman kuin lapsen tuottamaan tietoon, vahvasti myös lapsen kokemuksiin. Keskityin suomalaiseen tutkimukseen, että tukiperhetoiminta pitäytyy kirjallisuuskatsauksessa sellaisena, kuin Suomessa ymmärrämme ja lakisäätöisissä prosesseissa mahdollistamme.

Alustavaan aineistoon tutustumiseen ja omiin kokemuksiini pohjautuvat pohdinnat ohjasivat aiheen tarkentumaan tukiperhetoiminnan tutkimiseen nimenomaan lapsen näkökulmasta. Lapsen ääni ei kuulu, jos kaikki muut koko ajan puhuvat. Lapsi on lastensuojelun keskiössä ja tukiperhetoiminnan ytimessä viettäen säännöllisesti aikaa erossa omasta perheestään, tukiperheen kodissa. Lapsen ääni ansaitsee tulla kuulluksi, myös laki siihen velvoittaa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena tukiperhetoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, vanhemman sekä lapsen suostumuksen ohella sosiaalityöntekijällä on velvollisuus selvittää lapsen mielipide ja näkemys tukitoimesta myös sen toteutuessa (Lastensuojelulaki 2007/417, 5, 20, 34, 36§). Kirjallisuuskatsauksessa syvennän tukiperhetoiminnan ymmärrystä lasten näkökulmasta tarkasteltujen haasteiden valossa. Hyvää tarkoittava palvelu voi kääntyä tarkoitustaan vastaan, mahdollisuudet jäädä hyödyntämättä, ellei haasteita ja kompastuskiviä tunnusteta. Tukitoimella voi olla ei-toivottuja vaikutuksia, ellei kokonaisuutta ja myös yksityiskohtia ymmärretä ja huolehdita niistä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Väitöstutkimusten rinnalle muuta aiheistoa etsiessäni päädyin käyttämään laajasti erilaisia

hakusanoja löytäkseni pieniä, lyhyitäkin viittauksia ja kytkentöjä suomalaiseen tukiperhe-toimintaan. Huomasin, että tukiperhetoimintaan on viitattu useissa lastensuojelua, ennalta-ehkäisevää lastensuojelua, lapsiperhepalveluja ja tukihenkilötoimintaa käsittelevissä aineistoissa ja lähteissä. Lapsen näkökulmaan päädyttyäni tein hakuja myös käsitteillä lapsikeskeisyys ja lapsen osallisuus, kytkin ne hauissani myös lastensuojelun käsitteeseen. Hakupor-taaleista hyödynsin muun muassa Jyväskylän yliopiston JyKDoK-tietokantaa, tieteellisten aineistojen hakupalvelua Google Scholar sekä maakuntani kirjastopalveluiden tietokantaa Eepos. Tieteellisiä artikkeleita etsin myös Janus-lehden arkistosta.

3.2 Kirjallisuuskatsauksen keskeinen aineisto

Tukiperhetoimintaa ja sen vaikuttavuutta on tutkittu ja tilastoitu Suomessa ja muuallakin maailmassa varsin vähän (Svenlin 2020a, 17-18; Lehto-Lundén 2020, 15). Tukiperhetoimintaa on toteutettu lastensuojelussa ensisijaisesti kokemustiedon nojalla, tieteellisen tutkimuk-sen puuttuessa. Myöskään tukiperhetoiminnan laajuudesta ei Suomessa ole täsmällistä tietoa valtakunnallisten tilastojen puuttuessa. Tukiperhetoiminta on olemassa ja toteutuu, mutta ai-kaisemmin ei ole ollut olemassa tutkimukseen perustuvia vastauksia siihen, miten toiminta tukee lasta ja vanhempia, miten se asettuu lastensuojelun prosessiin ja vaikuttaa lasten ja perheiden tilanteeseen, lasten tulevaisuuteen. (Svenlin 2020a, 17-18.) Tuoreet Svenlinin (2020a) ja Lehto-Lundénin (2020) väitöstutkimukset valottavat käytännönläheisesti ja tar-koituksenmukaisella tavalla tukiperhetoimintaa. Suomessa toteutuvan tukiperhetoiminnan kaltainen tuki on tuttua myös muissa pohjoismaissa ja jonkin verran olisi ollut saatavilla tutkimustietoa Ruotsista, Norjasta ja Tanskasta. Päätin pitäytyä kotimaisessa tutkimuksessa, koska tavoitteeni on tarkastella lapsen näkökulmasta suomalaisen lastensuojelun osana to-teutuvan tukiperhetoiminnan haasteita. Sekä Svenlin (2020a) että Lehto-Lundén (2020) ovat taustoittaneet tutkimustaan olemassa olevalla pohjoismaisella tutkimuksella. Seuraavaksi esittelen kirjallisuuskatsaukseni keskeisen aineiston.

Anu-Riina Svenlin: Kannatteleva ja jännitteinen tukiperhetoiminta. Lastensuojelun tukiperhetoiminnan käyttöteoriat ja tukisuhteet (2020a).

Tutkimuksessa tarkastellaan tukiperhetoimintaa lastensuojelun viitekehyksessä. Tutkimus pureutuu tukiperhetoiminnan käyttöteoriaan, tukiperhetoiminnan toimijoihin, tukisuhteita selittäviin mekanismeihin, intervention sisältöön ja toiminnan vaikutuksiin. Tapaustutki-muksessa on toteutettu kuusi (6) fokusryhmäkeskustelua lastensuojelun ammattilaisten

kanssa vuonna 2011 ja vuonna 2014 viisitoista (15) lasten, vanhempien ja tukiperheiden yksilöhaastattelua. Tapaustudkimus kuvasi kokonaisuudessaan kuutta (6) eri tukisuhdetta. Teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla työntekijäaineistosta rakentunutta käyttöteoriaa on verrattu yksilöhaastatteluiden muodostamaa kuvaa vasten. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on kriittistä realismia mukaileva KAIMEr-teoria, sosiaalityötä selittävä malli. Tutkimus avaa ja selittää tukiperhetoimintaa pala palalta, eri näkökulmista tarkastellen, nostoen esiin johtopäätöksissä tukiperhetoiminnan mahdollisuuksia ja haasteita.

Tiina Lehto-Lundén: Lapsi tukiperheessä. Eksistentiaalis-fenomenologinen tutkimus lasten kokemuksista (2020).

Tutkimuksessa on analysoitu lasten kokemuksia ja merkityksellisinä kokemia asioita tukiperhetoiminnassa. Teoreettinen viitekehys on tutkimuksen nimen mukaisesti puhtaasti lapsen asiantuntijuutta ja kokemustietoa korostava. Tutkimusaineisto on monimuotoinen sisältäen viisivaiheisena prosessina, vuosina 2015-2016 kerätyn, tutkimukseen osallistuneiden lasten näköisen aineiston. Yhdentoista (11) lapsen kokemuksia on kerätty puhuttuna, piirrettyä, elehdittynä, valokuvattuna ja videoituna, mikä tekee tutkimuksesta erityisen. Tutkimuksessa lapsen osallisuus on keskeisessä roolissa ja tutkimus on myös raportoitu fenomenologisella otteella ilmiölähtöisesti ja lapsen yksilöllisiä kokemuksia korostaen. Lapsenomainen avoimuus ja ihmettely ovat etusijalla ja lapsen yksilöllisyyttä kunnioitetaan tutkimuksessa niin kokemuksellisuuden, tiedollisuuden kuin toimijuuden näkökulmasta.

Johanna Moilanen: Tutkimus lastensuojelun tukihenkilötoiminnan muutoksista. Relationaalinen näkökulma. (2015)

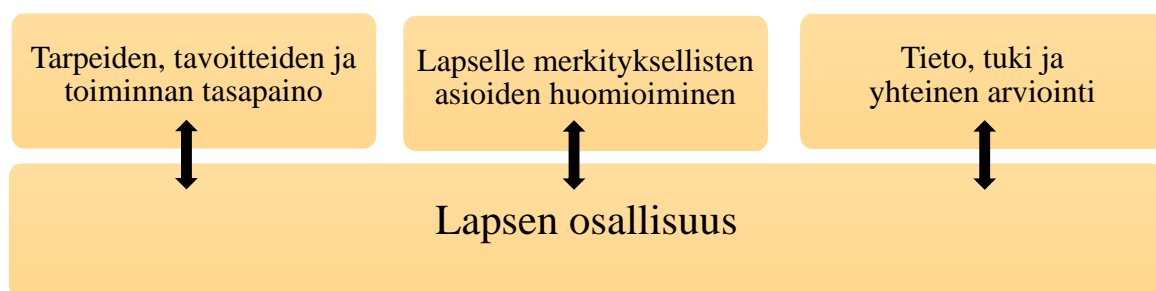
Väitöstutkimus tarkastelee lastensuojelun tukihenkilötoimintaa sekä tukihenkilötoimintaa muistuttavia toimintamalleja, niiden historiaa ja kehittymistä. Tutkimus selvittää, mistä tukihenkilötoiminnassa on lastensuojelun ja vapaaehtoistoiminnan näkökulmista käsin kyse. Erityisen tarkastelun alla on tukihenkilötoiminnan moninaiset suhteet. Kirjallisuuskatsauksen näkökulmasta Moilasan väitöstutkimus esittelee kattavasti historiatietoa, jonka aineistona ovat erilaiset valtiohallinnon selvitykset, raportit ja tutkimukset. Vaikka väitöskirjan keskiössä on tukihenkilötoiminta, on mukana viittauksia tukiperhetoiminnasta. Myös vapaaehtoistoiminnan näkökulma sitoo tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa yhteen.

Keskeisinä lähteinä hyödynnän myös tuoreiden väitöstutkijoiden tieteelliset artikkelit ”Lap-

sia ja vanhempia kannatteleva tukiperhetoiminta” (Svenlin 2020b) ja ”Moniulotteinen tukiperhetoiminta lasten kokemana” (Lehto-Lundén 2021). Väitöstutkimukseen pohjaavat tieteelliset tekstit nostavat tarkasteluun väitöstutkimusten keskeisiä tuloksia. Tukeudun kirjallisuuskatsauksessani myös tukiperhetoimintaa käsitteleviin julkaisuihin ja ohjaaviin internetsivustoihin ja materiaaleihin, koska ne vaikuttavat tukiperhetoiminnan toteutumiseen käytännössä ja piirtävät kuvaa siitä, millaisena toiminnan ymmärrämme.

4 TUKIPERHETOIMINNAN HAASTEET LAPSEN NÄKÖKULMASTA

Analysoin kirjallisuuskatsaukseni keskeistä aineistoa nostamalla esiin lapsen näkökulmasta haasteellisia asioita ja tilanteita tukiperheprosessin eri vaiheissa. Jatkoin teemoittelua ryhmittelemällä aineistosta poimimani haasteet isompiin kokonaisuuksiin. Lapsen näkökulmasta tarkasteltuna tukiperhetoiminnan haasteet tulevat kirjallisuuskatsauksen aineiston perusteella esiin neljässä eri kokonaisuudessa, jotka esittelen kuviossa 2.

KUVIO 2. Tukiperhetoiminnan haasteet

Lapsen kannalta ei ole yhdentekevää, miten tukiperhetoiminnan taustalla olevat tarpeet ja tukiperhetoiminnalle asetetut tavoitteet ovat tasapainossa toteutuvan toiminnan kanssa. Tukiperhetoiminnan toteutumisessa on lapselle oleellista, miten hänelle merkitykselliset asiat tiedostetaan ja huomioidaan prosessin eri vaiheissa. Lapsen näkökulmasta tarkasteltuna on tärkeää, että tukiperhetoiminnan osapuolet saavat koko prosessin ajan asianmukaista tietoa ja tukea ja toimintaa arvioidaan kaikkien osapuolten kesken. Kolmen edellä mainitun kokonaisuuden lisäksi ja niihin kaikkiin kytkeytyen keskeisin haaste tukiperhetoiminnassa on lapsen osallisuuden toteutuminen. (Svenlin 2020a, Lehto-Lunden 2020.) Yllä olevassa kuviossa 2 lapsen osallisuuden keskeisyyttä ja yhteyttä muihin kokonaisuuksiin kuvaan asettamalla kokonaisuuden kaiken kivijalaksi.

Tukiperhetoiminnalla on loistavat mahdollisuudet toteutua lapsen kannalta merkityksellisenä, hyvinvointia lisäävänä, kasvua ja kehitystä tukevana tukitoimena, mutta se ei ole automaatio tai itsestäänselvyys. Tukiperhetoiminnassa on jännitteitä ja yksityiskohtia, joiden huomioiminen on lapsen näkökulmasta tärkeää toivotun vaikutuksen saavuttamiseksi. (Lehto-Lundén 2020, Svenlin 2020a.) Avaan seuraavaksi kolme ensimmäistä edellä mainituista kokonaisuuksista, jotka saattavat muodostuvat haasteiksi, jopa esteiksi tukiperhetoiminnan toteutumiseksi lapsen parhaaksi. Vanhemmuuden vaikuttaessa oleellisesti lapsen hyvinvointiin (Vornanen 2001, 33) on seuraavassa tarkasteltuna myös useita lapsen vanhemman tiiviisti kytkeytyviä asioita. Lapsen osallisuuden haastetta tukiperhetoiminnassa käsitelen sen merkityksellisyyttä ja keskeisyyttä korostaen erillisessä luvussa 5.

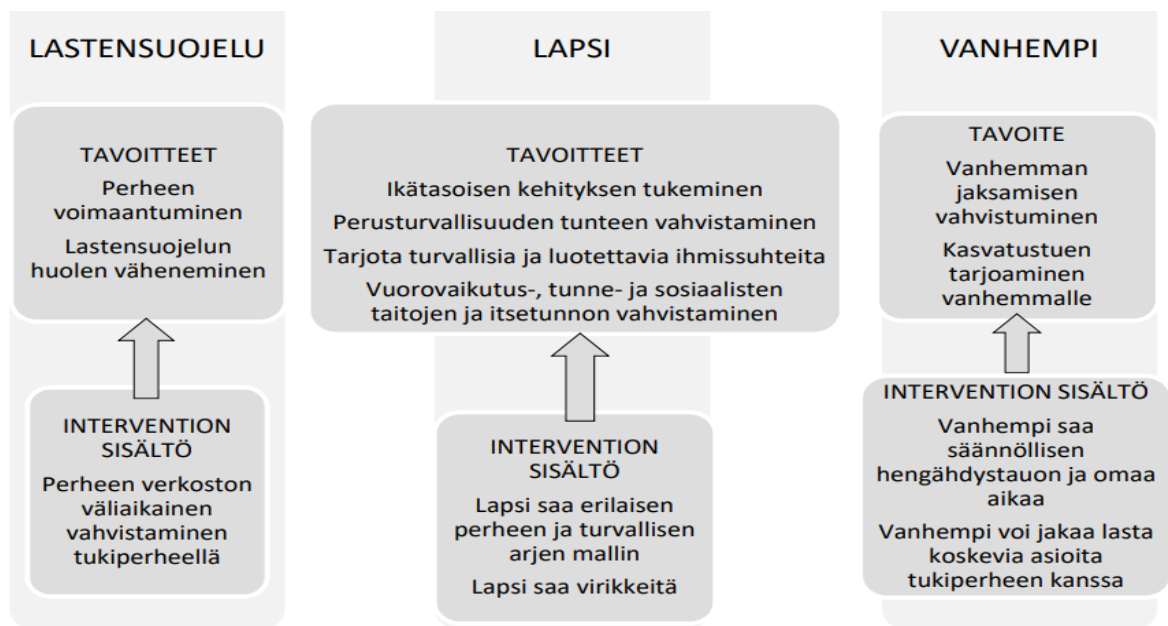
4.1 Tarpeiden, tavoitteiden ja toiminnan tasapaino

Tukiperhetoiminnan taustalla olevien tarpeiden ja toiminnalle asetettavien tavoitteiden avoin läpikäyminen on lasten kannalta merkityksellinen asia, että tukiperhetoiminta voi toteutua tavoitteisiin nähden tarkoituksenmukaisella tavalla. Svenlinin (2020a, 101-111) väitöstutkimus osoittaa, että lastensuojeluasiakkuuksissa olevien lasten perheissä tarve tukiperheelle kytkeytyy monesti vanhemman kokemukseen arjen kuormittavuudesta ja sen aiheuttamista jaksamisen haasteista. Vanhemman ongelmat, läheisverkoston hauraus ja lapsen tunne-elämän oireilu kuormittavat arkea ja syntyy tarve vanhemman hengähdyshetkille. Toisen vanhemman puuttuminen tai etäinen rooli on tukiperhettä tarvitsevassa perheessä tyypillinen. Lapsen näkökulmasta tarkasteltuna tukiperhetoiminta on muutakin kuin hengähdyshetki vanhemmalle. Yksinhuoltajuuden, pienituloisuuden ja haastavien perhesuhteiden ohella vanhemman päihde- ja mielenterveysongelmat sekä uupumus luovat haasteita vanhemmuuden tehtävästä ja arjesta suoriutumiseen. Vanhemman kasvatustyyli sekä kaoottinen arki aiheuttavat lapsen tarpeiden sivuuttamista, epäsäännöllisyyttä ja turvattomuutta arjessa. Vanhemman haasteiden vakavoituessa ja komplisoituessa tukiperheen merkitys lapsen hyvinvoinnin ja perusturvallisuuden näkökulmasta kasvaa. (ks. Pelastakaa lapset ry 2013.)

Tukiperhetoiminnan yleisinä tavoitteina on koko perheen voimaantuminen, lastensuojelun huolen väheneminen tai poistuminen sekä lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen. Lapsen näkökulmasta tukiperhetoiminnan lähtökohtia ovat lapsen tarpeisiin vastaaminen, hyvinvoinnin, ikätasoisien kasvun ja kehityksen tukeminen, perusturvallisuuden tunteen ja itsetun-

non vahvistuminen sekä sosiaalisten, vuorovaikutus- ja tunnetaitojen vahvistaminen. Vanhemmalle tarjotaan tukea jaksamiseen ja käytännön apua lapsen kasvattamiseen sekä kasvatustukea eli vanhemman ja tukiperheen välisen suhteen positiivista, tukevaa vaikutusta. Kasvatustuki perustuu arkiseen ajatusten vaihtoon lapsen asioihin ja tekemisiin liittyen ja siinä korostuu positiivinen, lapsesta kuultu palaute, joka voimaannuttaa myös vanhempaa. Yhteinen keskustelu luo vanhemmalle myös alustan kysyä neuvoa ja jakaa haasteita, vaikka tukiperheen tehtävä ei olekaan opettaa vanhempaa. (Svenlin 2020a, 124-132.)

Tukiperhetoiminnan käyttöteoria nostaa esiin tavoitteiden moninaisuuden ja miten ne rakentuvat eri tavoin lastensuojelun, lapsen ja vanhemman näkökulmaista tarkasteltuna (kuvio 3). Käyttöteoria nostaa esiin myös tukiperheintervention sisältöjä suhteessa tavoitteisiin. (Svenlin 2020a, 132-134.)

Kuvio 3. Tukiperhetoiminnan käyttöteoria: tavoitteet ja intervention sisältö (Svenlin 2020a, 132-133).

Käytännössä tulee esiin ristiriitoja, jotka mutkistavat kokonaisuutta ja luovat ristiriitaa tavoitteiden saavuttamiselle. Ammatillaiset odottavat vanhemmalta tukiperhetoiminnan aikana vahvaa muutostyöskentelyä oman elämän asioiden edistämiseksi eikä työntekijän määrittelemänä ole siis yhdentekevää, mihin vanhempi saamansa hengähdys hetken käyttää. Samaan aikaan vanhempi kokee riittämättömyyttä, sinnittelyä ja yksinäisyyttä, mikä ei ole aktiiviselle, voimia vaativalle muutostyöskentelylle ja oman elämän asioiden edistämiseksi pa-

ras lähtökohta. Vanhempi monesti tunnistaa tuen tarpeensa, mutta kokee sinnittelevänsä jaksamisen rajoilla ja on herkästi puolustuskannalla hyödyntäen mielellään tukiperhetoiminnan jaksamisensa tukena, mutta ei miellä rooliaan samalla tavoin, kuin sosiaalityö odottaa. (Svenlin 2020a, 132-134.) Lasten kannalta vanhempien kokemus tukiperhetoiminnasta ja siihen liittyvistä paineista ei ole yhdentekevä. Miten lapsi hyötyy palvelusta, jos se asettaa vanhemman paineiden alle tai synnyttää tarpeen puolustautua? Vaikka tukiperheviikonloput sujuisivat lapsella hyvin, voi kokonaisuus aiheuttaa ristiriitaa, koska vanhempi kokee tukiperheviikonloppua koskien ristiriitaisia odotuksia suhteessa omiin tarpeisiinsa. Asiakkaan näkemysten arvostaminen on oleellista, sillä se edesauttaa sopivien, oikea-aikaisten palveluiden löytymistä, työntekijän ja asiakkaan samantahtisuutta ja sen myötä palvelujen vastaanottamista (Alho, Rasa & Vuolukka 2018, 88).

Lapset eivät ole aina tietoisia tukiperhetoiminnan kokonaisuudesta, miksi edes viettävät aikaa tukiperheessä ja heidän roolinsa jää välilliseksi. (Svenlin 2020a, 103, 132-134, 138-153, 157-159.) Lastensuojelulle on tyypillistä, ettei lapsella ole itsenäistä asemaa suhteessa perheeseen tai koko lastensuojelujärjestelmään (Hurtig 2003, 179-180). Lasten ja vanhempien tarpeiden välinen ristiriita lienee lastensuojelun ikuisuuskysymyksiä. Tukiperheen tarve kytkeytyy ensisijaisesti vanhemman kokemukseen arjen kuormittavuudesta ja sen aiheuttamista jaksamisen haasteista (Svenlin 2020a, 201-211). Lapset eivät kytke tukiperheessä käymisen perusteluja itseensä tai omiin tarpeisiin (Lehto-Lundén 2020, 103). Myöskään lastensuojelun asiakirjoissa lasten tarpeet eivät tule esiin tukiperhetoiminnan perusteluja kirjattaessa (Günther 2006, 98). Lasta koskevissa tavoitteissa korostetaan suhdeperustaisuutta, mutta kuitenkin lapselle markkinoidaan tukiperhettä usein toimintaympäristön ja tekemiseen liittyvien mahdollisuuksien kautta, mutta tukiperheen jäseniä heille ei juuri kuvailta (Lehto-Lundén 2020, 128).

Lapsen mahdollisuudet vaikuttaa tukiperhetoiminnan toteutumiseen vaikuttavat vähäisiltä, kun toiminnan taustalla olevat tarpeet kytkeytyvät vahvasti vanhemman tarpeisiin. Vaikka lapsi haluaisi esimerkiksi viettää viikonloppuisin enemmän aikaa oman vanhemman tai kavereiden kanssa, tukiperheviikonlopuista pidetään vanhemman tarve edellä kiinni. Usein tällainen tilanne tulee esiin lapsen kasvaessa. Lapsen voi olla vaikea tuoda omaa mielipidettään esiin ja hän sopeutuu tukiperheviikonloppuihin, koska tietää hengähdyshetken olevan vanhemmalle merkityksellinen. (Lehto-Lundén 2020, 98-142.) Lapsen näkökulma tukiperhetoiminnan tarpeiden, laadittavien tavoitteiden ja toiminnan näkökulmasta kytkeytyy oleellisesti

muihinkin lapsen kannalta merkityksellisiin kokonaisuuksiin. Lapsen mielipiteitä ja näkemyksiä on mahdoton tietää, ellei niitä selvitetä. Tukiperhetoimintaa on mahdoton ymmärtää lapsen näkökulmasta, ellei tiedosteta lapselle merkityksellisiä asioita. Lapsen näkökulmaa on vaikea huomioida osana toimintaa, ellei asioita ole keskusteltu eri osapuolten kanssa läpinäkyvästi. Ei voida myöskään olettaa lapsen näkemysten säilyvän samanlaisena läpi tukiperheprosessin, joten jatkuva yhteinen tilanteen tarkastelu on lapsen näkökulmasta merkityksellistä.

4.2 Lapselle merkityksellisten asioiden huomioiminen

Lehto-Lundénin (2020, 96-97, 143) mukaan ”tukiperhetoiminta kokemuksellistuu lapsille säännöllisiksi siirtymiksi ja kuinka erilaiset tukiperheessä olevat suhteet ihmisiin ja eläimiin kiinnittävät lapset paikkaan ja muodostavat toimintaan liittyviä merkityksiä”. Toistuvat siirtymät, suhdeperustaisuus, toimintaympäristö ja toiminnallisuus ovat tukiperhetoiminnan kulmakivet lapsen kokemusten näkökulmasta (ks. kuvio 1, s. 8). Seuraavaksi nostan esiin lasten merkityksellisiksi määrittyvien kokemusten kautta asioita, jotka näyttäytyvät tukiperhetoiminnan haasteina lapsen näkökulmasta.

Lasten kokemusten mukaan tukiperhetoiminta alkaa jo omassa kodissa, kun tukiperheeseen siirtymistä odotetaan, siihen valmistaudutaan muun muassa pakkaamalla ja päättyy siihen, kun tukiperheestä paluumatka on ohi ja lapsi on takaisin omassa kodissa (Lehto-Lundén 2020, 98). On siis merkityksellistä, miten tietoinen lapsi on sovitusta asioista, onko tukiperheviikonlopun lähestymisestä lapselle kerrottu, saako hän aikaa ja tukea tukiperheviikonloppuun valmistautumiseen, pakata itselleen tärkeät tavarat mukaansa, miten pitkä matka tukiperheeseen on ja kenen kanssa se kuljetaan. Tukiperheeseen lähtemiseen liittyy erilaisia tunteita, yleensä hyvää mieltä, mutta säännöllisyydestä huolimatta jännitystä ja joskus harmistusta esimerkiksi lapsen tekemien kaverisuunnitelmien jäädessä tukiperheviikonlopun jalkoihin (Lehto-Lundén 2020, 98-99). Siirtymien merkityksellisyys nousi esiin sekä Svenlin (2020a, 224) että Lehto-Lundénin (2020, 98-106, 142) väitöstutkimuksessa. Siirtymiin liittyvät rituaalit ja tavat vaikuttavat siihen, millainen silta tukiperheen ja lapsen perheen välille muodostuu (Lehto-Lundén 2020, 142). Käytännön arjessa tukiperheviikonloppua tarkastellaan herkästi vain tukiperheessä vietetyltä ajalta. Ellei tiedosteta lapsen kokemusta, miten merkityksellisiä siirtymät ovat, jää lapsen näkökulmasta paljon oleellista huomioimatta. On hyvin tavanomaista, että aikuiset suhtautuvat siirtymiin tehokkuuden näkökulmasta. Kuka

huolehtii kyyditykset, kuka ehtii parhaiten, mahdollisesti ajatus on samalla jo siirtymän jälkeisessä ajassa. Lapsen kannalta valmistautuminen ja siirtymät ovat erityisiä asioita ja niistä voi muodostua haasteita, mikäli niihin suhteudutaan vain käytännöllisinä rutiineina ennen ja jälkeen tukiperhejakson, eikä lapsen kokemusmaailmasta käsin.

Myönteiset tunteet, joita ihmissuhteissa koetaan, vahvistavat kiinnittymistä, kuulumista johonkin sekä kokemusta oman itsen merkityksellisyydestä jollekin toiselle (Törrönen 2012, 179). Lasten kokemusten mukaan tukiperheen ihmiset ovat toiminnan merkityksellisintä ydintä. Tukiperhetoiminnan suhdeperustaisuus rakentuu lasten kokemana ihmissuhteisiin, niiden herättämiin tunteisiin sekä luottamuksellisen suhteen muodostamiseen käytettävään aikaan. Tunteet syvenyvät ja monimuotoistuvat tukisuhteen kestäessä. Tukiperheen aikuisilla on lapsille iso merkitys, heidät koetaan parhaimmillaan turvallisina ja luotettavina. Monesti kuitenkin huomiotta jäävät lapselle erityisen merkitykselliset bonussisarukset sekä lemmikit, joihin lapsilla voi muodostua hyvin vahva tunneside. Lemmikki voi olla tukiperheessä lapselle jopa merkityksellisin asia. Tukiperheen suhteet eivät kuitenkaan automaattisesti muodostu lapselle mieluisiksi ja turvallisiksi. Tällaisissa tilanteissa lapsi saattaa korvata ihmissuhdetta siirtämällä kiintymystään tukiperheen kontekstiin, toimintaympäristöön. (Lehto-Lundén 2020, 106-118.) Tällaisista lapsen kokemuksista aikuiset eivät ole välttämättä edes tietoisia ja tilanteissa lapsen rooli voi muodostua passiiviseksi ja tavoitteeksi jää vain sopeutua (ks. Svenlin 2020a, 153-156). Jaan tukiperhekokemukseni perusteella tutkijoiden näkemyksen siitä, miten oletus positiivisesta tukitoimesta saattaa estää aikuisia huomaamasta lapsen negatiivisia kokemuksia (Svenlin 2020a, 222, Lehto-Lundén 2020, 108). Tutustumiselle tulee antaa tilaa muun muassa alun jännityksen takia eikä olettaa suhteen muodostuvan automaattisesti lapselle myönteiseksi, sillä lasten kokema tunneskaala tukiperheen aikuisiin, lapsiin ja lemmikkeihin on laaja (Lehto-Lundén 2020, 107, 118). Haasteeksi voi muodostua sosiaalityöntekijän kiireet ja niukka aika, joka lapsen kannalta ehdottoman tärkeälle tukiperhetoiminnan aloitukselle, tutustumiselle ja tukisuhteen rakentamisen tukemiselle varataan.

Tukiperhetoiminta perustuu siihen, että lapsi viettää tukiperheessä aikaa ja häntä tuetaan yksilöllisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Tukiperhe rakentuu fyysisenä ympäristönä lapsiystävällisistä elementeistä, jotka tukevat lapsen toimintakykyä ja aktivoivat häntä. Tukiperheessä on lapselle tilaa tehdä asioita ja nukkua. Kaikkien tukiperhetoiminnan osapuolten

yhteinen näkemys on, että tukiperheessä on usein enemmän tilaa kuin lapsen omassa ympäristössä, monesti luontevat ja helpot mahdollisuudet ulkoilemiseen. Sosiaalinen ympäristö määrittyy perheympäristön kautta. Kaikki tukiperheen jäsenet muodostavat sosiaalisen ympäristön, jossa lapsi viettää aikaa. Tukiperheen elämäntilanne kuvataan vakaana, eikä se alati muutu. Ammattilaiset kuvaavat, että tukiperheessä lapsi voi olla lapsi, lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus ja yhteinen tekeminen, päivien rytmi sekä rutiinit huolehtivat lapsesta. Turvallisuus on yksi tukiperheen sosiaalisen ympäristön teema, on rajat ja kaikkien hyvinvoinnista huolehditaan. Myös tukiperheen verkostot nousevat esiin, mikä laajentaa tukiperheessä viikonloppuja viettävän lapsen mahdollisuudet tulla osaksi tukiperhettä laajempaa verkostoa. Ajallisena ympäristönä viikonloppu mahdollistaa lapselle huolista vapaata vapaa-aikaa. Tukiperhe vastaa tarkoitustaan, kun se on turvallinen ja vakaa, muutoin määritelmä tukiperheeksi soveltuvan perheen suhteen on ammattilaisten mukaan väljä. Oleellista on, että lapselle on tilaa, lapsen toimijuutta vahvistetaan tarjoamalla uusia mahdollisuuksia ja virikkeitä. (Svenlin 2020a, 111-116.)

Lapselle tukiperhe edustaa kotiin verrattuna erilaista toimintaympäristöä, jossa on sen paikan tavarat ja lelut. Toimintaympäristö voi merkityksellisyyden vuoksi nousta lapselle jopa tärkeimmäksi osa-alueeksi. Tavaroiden, esineiden ja lelujen lisäksi paikoissa tapahtuneet toiminnot vahvistavat paikkoihin kiintymistä. Vaikka tukiperheessä ei välttämättä ollut lapselle ikiomaa sänkyä, lasten näkökulmasta oleellinen asia on lapsen nukkumapaikka, vaikka se vaihtelisi eri kerroilla. Muistijäljet tärkeistä kohdista, asioista ja paikoista korostuvat merkityksellisinä lasten kokemuksissa. Materia voi kytkeä itseensä tärkeää pysyvyyttä, kuten erään lapsen tukiperheessä kuvaama, tukiperheen lapsen pöllö-peitto, joka oli tukiperheessä vierailevalle lapselle erityisen tärkeä. Pöllö-peitto edusti pysyvyyttä ja siihen liittyi mukavia muistoja joka kertaisesta yhteisestä majaleikistä. (Lehto-Lundén 2020, 118.) Ovatko aikuiset herkistyneet tiedostamaan ja huomioimaan pienet yksityiskohdat, jotka lapsen kannalta saavat tukiperhetoiminnassa tärkeän merkityksen? Toimintaympäristön merkityksellisyys lisää tukiperhetoiminnan moninaisuutta, tukiperheessä merkityksellistä ei ole pelkästään ihmis-suhteet, vaan kyse on isommasta kokonaisuudesta (Svenlin 2020a, Lehto-Lundén 2020).

Tukiperhetoiminnassa tavoitellaan lapselle tarjoutuvia mahdollisuuksia havainnoida, toimia ja ottaa vastaan uusia asioita ja virikkeitä (Svenlin 2020a, 225). Ei ole yhdentekevää, mitä tukijakson aikana tukiperheessä tehdään ja tapahtuu ja millainen rooli lapsella on tässä kokonaisuudessa. Lehto-Lundénin (2020, 129-142) mukaan monipuolisen yhdessä tekemisen

ja myös itsenäisen tekemisen kautta lapsi saa uudenlaisia kokemuksia, joita he kuvaavat itselleen merkityksellisinä asioita. Rutiinit, kuten ruokailutilanteet, retket ja elämykset, herkuhetket ja muut pienet kohokohdat määrittyvät lapsen kannalta merkityksellisiksi asioiksi tukisuhteen aikana. Oleellista lapsille on myös asioiden toistuvuus, säännöllisyys ja ennakoitavuus. Tylysyyskin kuuluu elämään ja lasten kokemusten perusteella myös tukiperheessä oleminen voi joskus olla tylsää, mutta se ei silti kuvaudu negatiivisena asiana. Tekeminen vahvistaa lapsen toimijuutta, ihmisten välisiä suhteita ja lapsen osallisuuden kokemusta.

Edellä mainittujen lasten merkitykselliseksi kokemat asiat jäävät herkästi tiedostamatta ja huomioimatta, ellei niihin osata keskittyä, niille anneta aikaa, eikä ole riittävästi tahtoa ja tapoja katsoa ja kuulla asioita lasten kannalta. Tukiperhetoiminnan merkittäväksi haasteeksi muodostuu lapselle merkityksellisten asioiden huomiotta jättäminen, ellei lasten kokemuksia ymmärretä. Lasten ja aikuisten ”isojen ihmisten” kokemusmaailman eroavaisuutta kuvaa osuvasti Antoine De Saint-Exupéry (2005, 19) katkelma klassikkoteoksesta Pikku Prinssi: ”Aikuiset rakastavat numeroita. Kun kerrotte heille vaikka uudesta ystävästäne, niin he eivät milloinkaan kysy teiltä oikeita asioita. He eivät milloinkaan sano: Minkälainen on hänen äänensä? Mistä leikeistä hän pitää eniten? Kerääkö hän perhosia? Vaan he kysyvät: Kuinka vanha hän on? Kuinka monta veljeä hänellä on? Kuinka paljon hän painaa? Paljonko hänen isänsä saa palkkaa? Vasta silloin he luulevat hänet tuntevansa.” Aikuisilla on paljon opittavaa siitä, miten lapset näkevät ja kokevat asioita.

4.3 Tieto, tuki ja yhteinen arviointi

Lastensuojelun ammattilaiset mieltävät tukiperhetoiminnassa oman roolinsa päätöksenteon ja toiminnan seurannan kautta. Ammattilaiset mieltävät tehtäväkseen pitää yhteyttä eri osapuoliin, erityisesti lapseen ja vanhempaan sekä arvioida, miten tukiperhetoiminta vaikuttaa. Sosiaalityöntekijä kokee asettuvansa erityisesti vanhemman tukijan rooliin, mutta käytännössä vanhemman kanssa keskustelut jäävät monesti vähäisiksi. Sosiaalityöntekijän rooli on melko passiivinen ja etäinen ja tällaisena myös vanhemmat suhteen kokevat. (Svenlin 2021a: 141-143, 159.) Sosiaalityön oma kokemus vanhemmuuden tukemisesta ei liene erityisen merkityksellinen, jos vanhemmat kokevat suhteen sosiaalityöntekijään olevan löyhä ja etäinen. Lapset eivät aina ole edes tietoisia sosiaalityön mukana olosta prosessissa (Svenlin 2020a, 158-159). Tukiperhetoiminnan haaste on, että lapsen tukeminen prosessin aikana ei

piirry ammattilaisten mielissä heidän erityiseksi tehtäväksi, eikä etäiseksi jäävän ammattilaisten tuki välity lapselle myöskään tukiperheen tai vanhemman kautta.

Vanhempien voimavarojen tunnistaminen ja tukeminen on keskeinen asia lapsiperheiden hyvinvoinnin näkökulmasta, sillä voimavaroja antavat tekijät suojaavat epäsuotuisalta huolten kasaantumiselta (Halme ja Perälä 2014, 226). Lapset kokevan oman vanhemman arvostuksen tärkeänä asiana. Vanhemman näkökulmasta tukiperhetoiminta on hengähdystaukoja, mutta parhaimmillaan myös kumppanuutta. Tukiperhetoiminnan toteutumisen säännöllisyys kannattelee ja auttaa jaksamaan hengähdystaukoa ja hetkellistä vanhemman vastuusta vapautumista odottaen ja tukee perheen arjen toteutumista. Tukiperheen kanssa jaettu kumppanuus tuo turvallisuutta, vahvistaa ja keskustelut, ideat sekä kannustus mahdollistavat oman vanhemmuuden peilaamisen tukiperheen toimintaan. Tämä edellyttää kuitenkin vanhemmalta kykyä käsitellä tukiperhetoiminnan virittämiä ajatuksia ja tunteita omaan vanhemmuuteen ja tuen tarpeeseen liittyen. Tukiperhetoiminnan myötä oma vanhemmuus asettuu tarkastelun alle, koska lapsen tukiperheessä viettämä aika nostaa lapsen toiminnan ohella esiin asioita myös vanhemmasta ja hänen toiminnastaan. Mahdollisen häpeän tunteen onnistunut käsittely on yhteydessä omanarvon tunteen säilymiseen. Vastaavasti tukiperhetoiminnan myötä vanhemmuus voi tuntua myös entistä hauraammalta. Tukiperhetoiminnassa on tärkeää kiinnittää erityinen huomio lapsen vanhemman arvostamiseen ja hänen kanssaan tehtävään yhteistyöhön. Lapsen tukiperheessä saama positiivinen palaute on voimavara ja ilo myös vanhemmalle. (Svenlin 2020a, 160-161, 165-166.)

Lastensuojelun ammattilaiset asettuvat tukiperhetoimintaan viranomaisnäkökulmasta ja määrittävät muille toimijoille selkeät ominaisuudet, tehtävät ja roolit. Lapsi nähdään sosiaalityöstä käsin tuen vastaanottajana, vanhemmastaan erillisenä, aktiivisena toimijana ja ensisijaisesti häneen tukitoimi kohdennetaan, tukiperhe on häntä varten. Lapsen aktiivinen rooli perustuu siihen, että hän liikkuu oman perheensä ja tukiperheen välillä, osallistuu tukiperheen elämään tasavertaisena, perheenjäsenenä rinnastettavana henkilönä. Tukitoimen sisältöä sekä vaikutuksia arvioidaan lastensuojeluprosessissa suhteessa lapseen. (Svenlin 2021, 137-140, 143.) Ammattilaisten käsitys lapsen toimijuudesta on jossain määrin idealistinen, sen lähtökohtana on, että tukitoimi olisi lapselle aina mieleinen ja tukiperheessä oleminen toteutuisi aina toivotulla tavalla, lapsen toimijuutta vahvistaen. Yhdyn Lehto-Lundénin (2021) pohdintaan, jonka mukaan lastensuojelussa on osaamista kuulla lapsia, mutta aikuisvetoisen kulttuurin purkaminen on pahasti kesken. Kiinnostuneelle, kuuntelevalle kysyjälle

lapsi osaa varmasti omalla tavallaan kertoa merkityksellisistä ja ainutlaatuisista kokemuksistaan.

Sosiaalityön kentällä on ajoittain kiinnostavaa, joskin surullista seurata, millaisia asioita sosiaalityöntekijät odottavat eri tahoilta, mutta millaisissa asioissa itse työssään syystä tai toisesta lipsuvat. Tukiperhetoiminnan osalta lapsilta, vanhemmilta ja tukiperheiltä odotetaan sitoutumista, heitä pidetään yhteistyökumppaneina, jotka toimivat yhdessä sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Samaan aikaan sosiaalityöntekijä jättäytyy itse etäälle eikä huolehdi riittävää tukitoimeen liittyvää tietoa ja aktiivista, monipuolista tukea eri osapuolille. Lapsen kokemuksia kuuntelemalla ja jakamalla olisi mahdollista rakentaa lasten hyvinvointia aidosti tukevia ihmissuhteita ja toimintaympäristöjä (Lehto-Lundén 2020, 143). Lapsi joutuu ristiriitaisen tilanteen keskelle, mikäli eri osapuolten väliset suhteet eivät rakennu toimiviksi ja luottamuksellisiksi. Svenlinin (2020a, 164-167, 181-182, 225) mukaan tukiperhetoiminnan tavoitteena ei ole murentaa vanhemmuutta vaan vahvistaa sitä, mutta tukiperhetoimintaan liittyen tuettavan lapsen vanhemmat kokevat oman perheen tarjoaman mallin lähes aina jollain tavalla vaillinaiseksi tukiperheen rinnalla. Vanhemmat tarvitsevat tukea käsitelläkseen tukiperhetoiminnan nostattamia tunteita lapseen, vanhemmuuteen ja perheeseen liittyen, mutta lapsen, vanhemman että tukiperheen näkökulmasta sosiaalityöntekijän rooli näyttäytyy aktiivisena ainoastaan tukisuhteen alussa ja lopussa. Ammattilaisen vaikutus intervention sisältöön on kaikkiaan vähäinen ja tukiperhetoiminnan aikainen tuki eri osapuolille jää vähäiseksi. Toiminnan vaikutuksista ja merkityksestä ei käydä aktiivista arvioivaa keskustelua eikä tuki osapuolille näyttäytyä konkreettisena. Poikkeuksetta vanhemmat jakavat kokemuksen huolesta ja epätietoisuudesta tukisuhteen jatkumiseen ja keston, toivovat avoimuutta ja selkeyttä asiaan itsensä ja myös lapsen näkökulmasta. Myös Tukiperheen aikuinen voi tukisuhteen aikana pohtia useita asioita lapseen ja hänen vanhempansa, omien lasten reagointiin ja omiin tunnereaktioihin liittyen (Taina & Juha 2008, 158). Lapselle kannalta ei ole yhdentekevää, saavatko vanhemmat ja tukiperhe riittävän tiedon ja tukea pohdintoihinsa ja miten onnistuneesti tukiperhe osaa asettua tukemaan lasta ja myös hänen vanhempansa.

Tukiperhetoiminnan oletetaan olevan kaikille osapuolille mieluinen ja vaikuttava palvelu ja sosiaalityöntekijä jää prosessissa etäälle pian palvelun käynnistymisen jälkeen (Svenlin 2020a, 200, 210). Lastensuojelutyön arjessa näin käy herkästi, kun työtä ja asiakkaita on paljon (vrt. Heinonen 2016, 258-260). Sosiaalityöntekijä huokaisee ja asettuu etäämmälle, kun perheelle käynnistyy tukitoimi ja sosiaalityöntekijä saa ikään kuin oman työn tueksi

ylimääräiset silmäparit tarkastelemaan ja arvioimaan perheen tilannetta. Kiireinen ja paineenkin alla toimiva sosiaalityöntekijä hyödyntää tukitoimen omaa työtä helpottamaan ja keventämään ehtiäkseen työskentelemään tiiviimmin sellaisen perheen kanssa, joka sillä hetkellä on akuutin tuen tai tilanteen selvittelyn tarpeessa. Myös rästissä olevat kirjalliset työt usein kuormittavat sosiaalityöntekijää. Asiakasmitoituslain myötä tavoitellaan muutosta sosiaalityöntekijän työmäärään ja mahdollisuuksiin tehdä laadukasta työtä. Lastensuojelulakiin (417/2007) tehdyllä lisäyksellä (1276/2021) rajataan lastensuojeluasiakkaiden työntekijäkohtainen määrä lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää kohtaan. Porrastetusti vuoden 2022 alusta yhdellä sosiaalityöntekijällä saa olla korkeintaan 35 asiakaslasta ja sallittu määrä on vuoden 2023 alusta 30 lasta.

Tukiperhetoiminnan vaikutuksia ei Svenlinin (2020, 200-201) tutkimuksen mukaan ole helppo määrittää. Sosiaalityöntekijät, joiden tulisi arvioida tukitoimen vaikutuksia tiiviisti, asettuivat prosessin ajaksi etäälle ja näin ollen eivät olleet seuraamassa vaikutuksia prosessin aikana. Lisäksi tukitoimia on monesti kerrallaan useita ja elämässä tapahtuu asioita samaan aikaan, kun tukitoimet toteutuvat, on vaikea arvioida vedenpitävästi, mikä on minkäkin asian seurausta. Vaikutusten arviointiin käytettävää mittaria tai lomakkeistoa ei ole useinkaan käytössä ja arviointi jää usein sosiaalityöntekijän näkemyksen varaan, yhteisen arvioinnin sijaan. Kokemukseni mukaan näin on lapsiperhepalveluissa ja lastensuojelussa monen tukitoimen ja palvelun kohdalla, ei ole käytössä systemaattista arviointimittaristoa tai edes palautejärjestelmää, jotka edesauttaisivat mahdollisten vaikutusten sanoittamista. Lapsen näkökulmasta on haaste, elleivät ammattilaiset osaa hyödyntää tukitoimea arvioidessaan riittävää tietoperustaa. Svenlinin (2020a, 226) mukaan lapsen kasvun ja kehityksen näkökulmasta tulisi tarkoin pohtia tarkoin, millä perusteella tukisuhde päätetään ja huomioida päätöstä tehdessään, millainen suhde lapselle on tukiperheeseen muodostunut ja mitä sen päättäminen lapselle merkitsee.

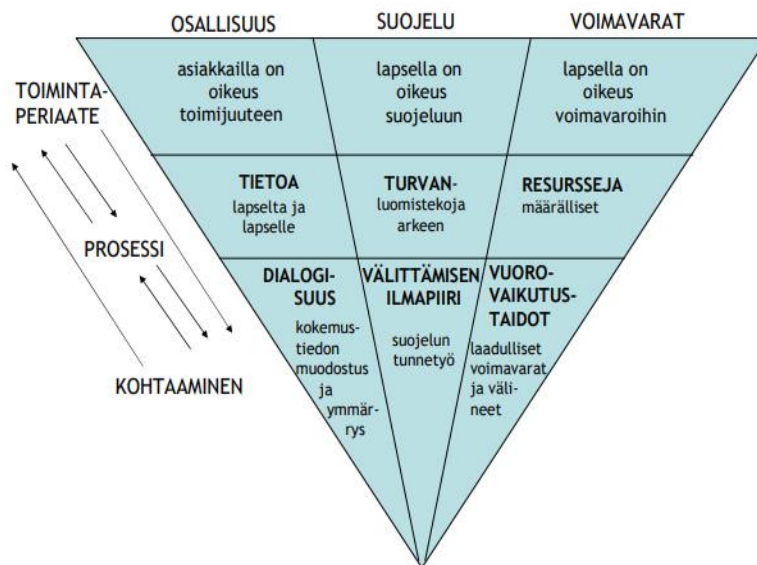
Hurtigin (2006, 192) mukaan lasten tiedontuottamisasetelman vahvistaminen on eettinen ja ammatillinen haaste sosiaalityössä, tulisi oppia ja ymmärtää, miten lapset katsovat elämänsä ja arvioivat auttamispalveluja. Lasta ei kuulu sivuuttaa prosessin missään vaiheessa, hänen ei kuulu olla tukiperhetoiminnan irrallinen, ulkopuoliseksi jäävä kohde, eikä yhden lapsen kokemusta voi yleistää kaikkien lasten kokemukseksi (Lehto-Lundén 2020, 142, 145-146). Asiakastyön luovuutta edistää, jos työntekijä uskaltautuu edes hetkeksi ulos totutuista

asetelmista ja kysyy uudenlaisia kysymyksiä aidosti niitä toisten kanssa ihmetellen (Mönkönen 2018, 209). Lapselta monin tavoin kysyminen ja mielipiteen selvittäminen tasoittaa valta-asetelmaa lapsen ja aikuisen välillä (Lehto-Lundén 2020, 144). Vanhempien tai muun perheen läsnäolo voi vaikeuttaa ikävistä kokemuksista puhumista (Tulensalo & Muukkonen 2005, 316). Lasten ja vanhempien kanssa työskentelyn pohjalta Muukkonen & Kivelä (2008, 121) toteavat, että lasten ja vanhempien omat tapaamiset ovat tärkeitä, että lapsi voi tuoda omat näkemyksensä esiin. Tapaamisten yksi tärkeä osa on tiedonvaihdossa, sillä lapsi saa tapaamisessa jäsenyyttä ja sanoja omasta, vanhempien ja koko perheen tilanteesta, lastensuojelusta ja siitä, mihin pyritään ja mitä tapahtuu. Erityisesti pienen lapsen kanssa tavatessa toisen työntekijän läsnäolo on oleellista sanattoman viestinnän vahvistamisessa ja tarkentamisessa. Svenlinin (2020a 153-157) mukaan lapsi saa ajoittain passiivisen roolin, joka liittyy usein lapsia harmittaviin asioihin tai riittävän tiedon puuttumiseen esimerkiksi tukiperheen tarkoituksesta tai sovitusta asioista. Passiivisessa roolissa lapsi ei tule kuulluksi eikä pysty osallistumaan arviointiin. Myös sopeutuminen kuvaa lapsen roolia tilanteissa, joissa lapsen osallisuus ei ole toteutunut. Sopeutujan roolissa lapsi suopuu aikuisten päättämiin asioihin, vaikka ne eivät olisi hänelle mieluisia tai hankaloittaisivat hänen muuta elämäänsä. Lapset kasvaessaan toivovat useammin tukiperhejaksojen harventamista, mutta vanhempien päätöksellä tukiperhetoimintaa jatketaan usein entiseen tahtiin, kerran kuukaudessa (Lehto-Lundén 2020, 102-106).

5 LAPSEN OSALLISUUS TUKIPERHETOIMINNASSA

Tukiperhetoiminnan edellä esitellyt haasteet kytkeytyvät monilta osin lapsen osallisuuden kokonaisuuteen, lapsen osallisuuden mahdollisuuksiin toteutua tai jäädä toteutumatta. Avaan seuraavaksi lapsen osallisuuden teemaa osana lapsikeskeisen lastensuojelun periaatetta. Muukkonen (2008, 146-148) määrittelee lapsikeskeisyyden lastensuojelun läpäiseväksi periaatteeksi, joka ohjaa huomioimaan lapsen ja työskentelemään hänen kanssaan. Lapsikeskeisen lastensuojelun perusta on kiireetön kohtaaminen, joka vaatii toteutuakseen turvallisuutta rakentavan välittämisen ilmapiirin, vuorovaikutustaitoja sekä dialogisuuden, joka auttaa kokemustiedon muodostamiseen. Lapsikeskeisen lastensuojelutyön timantti (kuvio 4) jäsentää kokonaisuuden, ei ole kyse vain periaatteista tai lähtökohdista, vaan koko prosessin ajan täytyy tehdä aktiivisia tekoja, että turvallisuus onnistutaan säilyttämään, lapsi saa tietoa

ja mahdollisuuden tuottaa tietoa. Toteutuakseen tämä kaikki tarvitsee muun muassa tarkoituksenmukaisen tilan, aikaa ja ihmisen.

KUVIO 4. Lapsikeskeisen lastensuojelun timantti (Muukkonen 2008, 147).

Svenlinin (2020a 153-157) mukaan lapsen osallisuuden toteutuminen vaikuttaa lapsen toimijuuteen. Muukkonen (2008, 148-155) muistuttaa, että lapsen osallisuuden parhaana mittarina toimii aina lapsi itse, sillä osallisuus on omakohtainen kokemus. Osallistuminen ei takaa osallisuuden kokemusta. Osallisuuden mahdollisuuksien tarjoamisesta on vastuussa lastensuojelun toimijat ja osallisuuden mahdollisuuksien tulisi olla aina läsnä, riippumatta missä vaiheessa prosessia kulloinkin ollaan. Lapsen osallisuuden toteutumiseksi on hyvä tarjota mahdollisuuksia usein ja eri tavoin, mutta yhtä tärkeää on hyväksyä ja kunnioittaa lapsen kieltäytyminen osallisuudesta. Onnistuneen osallisuuden kokemuksen mittarina ei kuitenkaan toimi määrä, vaan jokaisen lapsen kohdalla onnistunut osallisuus on omanlainen ja rakentuu eri määristä osallisuuden toteutumisen palasia. Lehto-Lundénin (2020, 143-145) havaintojen perusteella lapset tarvitsevat moninaisia tapoja ilmaista ajatuksiaan, tai asioita jää pimentoon. Joskus monen ennakko-oletuksesta poiketen nuoremmat lapset osoittautuvat vanhempia lapsia aktiivisemmiksi tiedon tuottajiksi, kun valikoituu sopiva tapa ilmaisuun, esim. valokuvaaminen. Muukkonen (2008, 153) toteaa, että osallisuuden kokemusta rakentaa myös hetket ilman lapsen suoraa osallistumista, kun lapsi on puheissa, lapsi nähdään, vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus huomataan. Oleellinen lapsen osallisuuden rakentaja on myös tieto, jota lapselle tulee antaa ikätaso huomioiden, ymmärrettävällä tavalla. Lapsen osallistumisessa ei ole oleellisinta se, mitä työntekijät siitä saavat, vaan, mitä lapsi itse siitä saa (Tiilikainen 2008, 135).

Tukiperhetoiminta on palveluna moninainen ja sen tavoitteet kytkeytyvät vahvasti lapsen vanhempiin ja koko perheeseen, mutta lapsi elää todeksi tukiperhejaksot viettäen aikaa säännöllisesti tukiperheessä. Lapsen osallisuus tukiperhetoiminnan prosessiin on vuosien saatossa vahvistunut, mutta edelleen lapsi jää sivusta seuraajan rooliin, vaikka on toiminnan keskiössä (Lehto-Lundén 2020, 145-146; Lehto-Lundén 2021, 2; Svenlin 2020, 223). Tukiperhetoiminnasta lastensuojeluun kertyvissä asiakirjoissa lapsi ei näy osallistujana eikä päätöksentekijänä. Lapsen ääni ei kuulu, muut puhuvat asiakirjoissa lapsen puolesta, lapsen suulla. Asiakirjat näyttävät lukijalleen monesti lapsen äidin asiakirjoina ja ne on laadittu lastensuojelutehtävän kannalta tarkoituksenmukaisiksi, ikään kuin asiakirjat olisivat työn tekemisen apuväline. (Günther 2006, 94-98.) Lehto-Lundénin (2020, 144) mukaan ”lapsi tietää jotain, mitä kukaan muu ei voi tietää” ja siksi lapsen ääntä tulee vahvistaa. Suomi on sitoutunut YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen, joka takaa jokaiselle lapselle oikeuden tulla kuulluksi, näkemykset tulee ottaa huomioon ikä- ja kehitystason mukaisesti (UNICEF 2022). Lapsen näkemyksen selvittämisessä oleellista on suotuisan ja rohkaisevan ilmapiirin ja ympäristön takaaminen (Kurttila 2018, 96-100).

Osallisuus on lapsen kasvun ja kehityksen perusta. Lapsen osallisuus toteutuu, kun hän voi olla määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa toteutumiseksi tehtäviä toimia. Osallisuus on liittymistä ja kuulumista, omaan yhteisöön vaikuttamista. Osallisuuden toteutumisen tai toteutumattomuuden kautta rakentuu merkittävästi myös lapsen identiteetti. (Hotari, Oranen, Pösö 2013, 149.) Vaikka lapsen keskeinen toimijuus tukiperhetoimijudessa tunnustetaan, lapsella on kuitenkin sivullisen rooli, kun tukiperhetoiminnasta päätetään, tukiperhettä esitellään lapselle, suunnitellaan aikatauluja ja niistä sovitaan asioista (Lehto-Lundén 2021). Lapsen osallisuuden kokonaisvaltainen ymmärtäminen ja kunnioittaminen, sen toteutuminen tai toteutumattomuus ovat tiiviissä yhteydessä aineiston analyysin tuottamiin tukiperhetoiminnan mahdollisuuksiin ja mahdollisuuksien käänköpuolena haasteisiin lapsen näkökulmasta tarkasteltuna.

6 POHDINTA

Tukiperhetoiminta on myönteinen, paljon käytetty tukitoimi, jolla voidaan tukea kokonaisvaltaisesti lasta suoraan ja myös välillisesti tukemalla lapsen vanhempaa jaksamisessa ja vanhemmuudessa (Moilanen 2015; Svenlin 2020a; Lehto-Lundén 2020). Myönteisyydestään huolimatta tukiperhetoiminnassa on lapsen kannalta useita yksityiskohtia, jotka voivat aikuisjohtoisessa prosessissa jäädä tiedostamatta tai huolehtimatta ja näin ollen muodostua lapsen kannalta tukiperhetoiminnan haasteiksi ja toiminnan tarkoituksenmukainen toteutuminen ja tavoitellut vaikutukset vaarantuvat. Lapsen näkökulman huomioiminen tai huomiotta jättäminen vaikuttaa oleellisesti siihen, millainen kokemus tukiperhetoiminnasta lapselle muodostuu. Ammattilaisten määrittämä tukiperhetoiminnan käyttöteorian, eri toimijoiden lapsille määrittelemät tukiperhetoiminnan sisällöt sekä lasten kokemusten määrittämät tukiperhetoiminnan merkityksellisyydet ovat samansuuntaisia, mutta niiden lähempi tarkastelu ohjaa keskittymään aikuisten silmin katsottuna ehkä pieniin, mutta lasten kannalta todella oleellisiin asioihin.

Kirjallisuuskatsauksen keskeisen aineiston (Svenlin 2020a; Lehto-lundén 2020) perusteella lapsen näkökulmasta tarkasteltuna tukiperhetoiminnan keskeiset haasteet kytkeytyvät vahvasti lapsen osallisuuteen. Onko lapsella mahdollisuus, keinot ja riittävä tuki osallistua ja olla osallinen tukiperhetoiminnan suunnitteluun, päätöksiin, toiminnan toteutumiseen ja arviointiin koko prosessin ajan, sen eri vaiheissa. Lapsen osallisuus kietoutuu pohjakäsitteenä, ikään kuin kivijalkana kolmeen muuhun lapsen näkökulmasta tarkasteltuun tukiperhetoiminnan haasteiden kokonaisuuteen, jotka ovat tärkeitä tiedostaa. Tarpeiden, tavoitteiden ja toiminnan tasapaino, lapselle merkityksellisten asioiden huomioiminen sekä tieto, tuki ja yhteinen arviointi eivät ole tukiperheprosessissa lapsen kannalta itsestäänselvyksiä, vaan näissä kokonaisuuksissa lapsen erityinen näkökulma tulee huolehtia.

Lapsen osallisuus ei ole suoritus, joka toteutetaan irrallisena tukiperheprosessin eri vaiheissa tai eri asioihin liittyen. Lahtisen (2017) mukaan lapsen osallisuus ja sen toteutumisen varmistaminen on kehittyvän suomalaisen lastensuojelutyön yksi läpileikkaava teema ja sosiaalityön tehtävä, jonka toteutumiseksi sosiaalityön ammattilaiset opettelevat kokonaisina työyhteisöinä, organisaatioina, jopa johtamiskulttuurina uutta toimintatapaa, toimintakulttuuria. Lastensuojelua kehitetään suhdeperustaiseksi ja monitoimijaiseksi siten, että asiakas-

suhteissa hyödynnettäisiin systemisen lastensuojelun mukaisesti perheterapeuttisia, ratkaisukeskeisiä, dialogisia ja narratiivisia työmenetelmiä. Keskeinen tavoite on luoda ja ylläpitää luottamuksellista suhdetta lapseen ja hänen perheeseensä. Lasten kokemukset ja näkemykset ovat ainutlaatuisia, kukaan ei voi vastata lapsen puolesta eikä yhden lapsen kokemus ja näkemys ole yleistettävissä kaikkia lapsia koskevaksi (Lehto-Lundén 2020, 142-143).

Kirjallisuuskatsaus antoi vastauksia tutkimuskysymykseen, millaisia haasteita tukiperhetoiminnassa on lapsen näkökulmasta. Kirjallisuuskatsauksen anti on lasten äänen voimistumisessa, tietoisuudessa sekä ymmärryksessä, millaisiin haasteisiin tukiperhetoiminnan eri osapuolten tulee kiinnittää huomiota, että tukitoimi toteutuisi lapsen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Kirjallisuuskatsauksen anti ei pienennä mielikuvaa tukitoimen mahdollisuuksista tai myönteisyydestä, mutta nostaa esiin asioita, jotka varmistamalla voidaan olla tietoisempia siitä, miten tukitoimi todellisuudessa lapsen näkökulmasta rakentuu, millainen kokemus tukiperhetoiminta on lapselle eri vaiheissa ja millaisin toimin voidaan lapsen tilannetta edesauttaa ja tukea.

Oppikokemuksena kirjallisuuskatsauksen laatiminen oli antoisa. Työn vaativa ja pitkälinen prosessiluonne yllätti, miten monien vaiheiden kautta kokonaisuus rakentuikaan muun muassa työn rajaamisen näkökulmasta. Koin kirjallisuuskatsauksen laatimisessa vahvuutena tukiperhetoimintaan kytkeytyvät omakohtaiset, moninaiset kokemukset. Toisaalta kattava tietämys tukiperhetoiminnasta asetti eri vaiheissa myös haasteita juuri työn rajaamiseen. Niin monia asioita mukaansa tempaavista väitöstutkimuksista olisin halunnut nostaa tarkastelun alle. Näkökulman tarkentumisen, ohjaavan opettajan neuvojen, vertaisopiskelijoiden rikkaittujen kokemusten sekä aineiston selkeän teemoittelun kautta pääsin lopulta etenemään tutkimustehtävää noudattaen ja lopputulos nostaa esiin tutkimustehtävän mukaisesti myönteisenä koetun lastensuojelun tukitoimen haasteita ja kompastuskiviä lapsen näkökulmasta tarkasteltuna. Tutkimustietoon nojaava tietoperusta on tärkeä työkalu sosiaalityöntekijän ja tukiperheenkin työkalupakkiin. On perusteltua ajatella, että myös lapsi ja vanhempi hyötyvät tutkimustiedon aikaisempaa vahvemmassa käytöstä (vrt. Kivipelto 2016, 300-302).

Tukiperhetoiminta on sekä ennaltaehkäisevä että korjaava lastensuojelun tukitoimin (Lastensuojelulaki 683/1983, 13§; Svenlin 2020a, 16; Moilanen 2015, 12). Lakiuudistuksen myötä tukiperheen voi saada myös ilman lastensuojeluasiakkuutta, sosiaalihuoltolain mukaisena palveluna (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 28§). Sosiaalihuoltolan uudistukseen

saakka tukiperhetoiminta on mielletty kokonaan lastensuojeluun kuuluvaksi, kunnes se uudistuksen myötä sai entistä painavammin ennaltaehkäisevän kaiun. Mitä aikaisemmin lapsi saa tukea, sitä pienemmät ovat haasteet tarpeiden taustalla (Svenlin 2020a, 57). Ennaltaehkäisevään työhön tulee panostaa niin palvelurakenteiden, työmuotojen sekä ammatillisten ja vapaaehtoisten resurssien näkökulmasta (Pölkki 2016, 276). Vaikka painopistettä on pyritty sosiaalihuoltolain uudistuksella muuttamaan varhaiseen tukeen, käytännön työssä se näyttyy hitaana prosessina, jonka edistämiseen tarvitaan kaikki palveluportaot ja asiakkaat, jopa koko yhteiskunta.

Hyvinvointia mittaavien tilastojen valossa suomalaisessa yhteiskunnassa ihminen elää pidempään kuin aikaisemmin ja kansakuntamme voi paremmin kuin koskaan. Varjopuolena on kerrottu, että hyvinvointi ei jakaudu tasaisesti, haasteet kasautuvat ja kuormittavat vakavasti pientä joukkoa. Sama jaottelu koskee lapsia ja lapsiperheitä. Suuri osa lapsista voi hyvin ja elää hyvää lapsuutta, mutta pieni joukko lapsia kuormittuu lukuisten hankalien asioiden painaessa harteilla. (Eskola 2014, 3-4.) Lapsen ja perheen terveydelle ja hyvinvoinnille sekä lapsen kasvun ja kehityksen toteutumiselle on uhkana huolten kasaantuminen ja samanaikainen suojaavien tekijöiden puuttuminen (Halme & Perälä 2014, 221). Vanhempien tehtävä on huolehtia lapsistaan, varmistaa suotuisat olosuhteet kasvulle ja kehitykselle huolimatta kilpailuhenkisen yhteiskunnan paineista (Eskola 2014, 3-4). Lapsiperheitä kuormittavat perhe- ja työelämän vaatimukset ja lapsiperheiden syrjäytymisriskit ovat olleet kasvu-suuntaisia (Sauli ja Kainulainen 2001, 57). Yhteiskunnassamme tiedostetaan lapsiperheiden eriarvoisuus ja vanhemmuuden haasteet, siksi perheitä pyritään tukemaan, että kuilu pieninisi, lapsilla ja perheillä olisi tasa-arvo, yhdenvertaiset lähtökohdat elämään, arkeen ja hyvinvointiin. (Eskola 2014, 3-4). Voivatko perheet itse olla mukana ratkaisemassa lapsiperheiden haasteita, kaventamassa hyvinvoinnin kuilua? Jos osa perheistä voi hyvin, voiko näiden perheiden hyvinvointia ulottaa myös niille perheille, joilla on vaikeaa? Jos omassa perheessä on tasainen tilanne ja resursseja, voisiko omaa arkea jakaa tukiperheenä lapselle ja hänen vanhemmilleen, että heidänkin tilanteensa helpottuisi? Tukiperheiden näkemyksiä ja kokemuksia tutkimalla ja kokemustietoa jakamalla voitaisiin haastaa ja innostaa lisää perheitä mukaan tukiperhetoimintaan. Oma kokemukseni tukiperheenä toimimisesta on ehdottomasti myönteinen. Kirjallisuuskatsaukseen peilaten ajattelen, että tehtävään on lapsen näkökulmasta suhtauduttava tavallisen arjen keskellä erityisellä herkkyydellä, että toiminnan vaikutukset olisivat varmasti lapsen parhaaksi.

LÄHTEET

Alho, Sirkka; Rasa, Marjukka ja Vuolukka, Kaisa. 2018. ”Perheterapian ja sosiaalityön yhteiset juuret sekä suhdeperustaisen systeemisen lastensuojelutyön kehittäminen”. Teoksessa Päivi Petrelius ja Pia Eriksson (toim.) *Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa*. Helsinki: PunaMusta Oy, 85-95.

De Saint-Exupéry, Antoine. 2005. *Pikku Prinssi*. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Eskola, Juhani. 2014. ”Esipuhe”. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, 3-4.

Günther, Kirsi. 2006. Tukiperhepalvelua tarvitseva lapsi lastensuojelun asiakirjojen kuvaamana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu-tutkielma.

Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena. 2014. ”Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti”. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, 216-227.

Heinonen, Hanna. 2016. ”Lastensuojelu ja lapsen etu”. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara, Minna Veistilä (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Tallinna: Gaudeamus, 243-260.

Hotari, Kaisa-Elina; Oranen, Mikko & Pösö, Tarja. 2013. ”Lapset lastensuojelun osallisina”. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, 149-164.

Hurtig, Johanna. 2003. Lasta suojelemissa – etnografia lasten paikan rakentamisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 60. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hurtig, Johanna 2006. ”Lasten tieto sosiaalityön haasteena”. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen, Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 167-194.

Kivipelto, Minna. 2016. ”Sosiaalityön arviointi ja vaikuttavuus”. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara, Minna Veistilä (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Tallinna: Gaudeamus, 291-304.

Korhonen, Anu (toim.) 2012. *Lastensuojelun tukihenkilötyön käsikirja*. Saarijärvi: Erityishuoltojärjestöjen liitto.

Kurttila, Tuomas. 2018. ”Lastensuojelu lasta kuulemassa.” Teoksessa Taru Pätäri ja Minna Ylikännö (toim.) *Tahto tehdä toisin. Uusia toimintatapoja lastensuojeluun*. Helsinki: Tietosanoma, 92-107.

Lahtinen, Piia; Männistö, Leena & Raivio Marketta. 2017. *Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehdoja*. Työpaperi 7. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lastensuojelulaki. 1983. Finlex. 3.8.1983/683. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830683>. Luettu 6.4.2022.

Lastensuojelulaki. 2007. Finlex. 13.4.2007/417. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Luettu 6.4.2022.

Lastensuojelulaki 13b §. 2022. Finlex. 22.12.2021. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20211276417/2007>. Luettu 8.4.2022.

Lehto-Lundén, Tiina. 2020. *Lapsi tukiperheessä. Eksistentiaalis-fenomenologinen tutkimus lasten kokemuksista*. Helsinki: Heikki Waris Instituutti.

Lehto-Lundén, Tiina. 2021. *Moniulotteinen tukiperheteroiminta lapsen kokemana*. Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, vol. 29 (1), 83-89.

Moilanen, Johanna. 2015. *Tutkimus lastensuojelun tukihenkilötoiminnan muutoksista. Relationaalinen näkökulma*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Muukkonen, Tiina. 2008. ”Lapsikeskeisyys sosiaalityön läpäisevänä periaatteena”. Teoksessa Tiina Muukkonen (toim.) *Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa*. Helsinki: SOCCA: Heikki Waris-instituutti, 145-161.

Muukkonen, Tiina & Kivelä, Niina. 2008. ”Lapsilta saatu palaute”. Teoksessa Tiina Muukkonen (toim.) *Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa*. Helsinki: SOCCA: Heikki Waris- instituutti, 87-122.

Mönkkönen, Kaarina. 2018. *Vuorovaikutus asiakastyössä*. Tallinna: Gaudeamus.

Pelastakaa lapset ry. 2013. *Tukiperheraportti 2013*. Saatavilla https://frantic.s3.eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapsset/2015/10/13125046/Tukiperheraportti_2013_final_LR.pdf. Luettu 24.4.2022.

Pelastakaa lapset ry. 2022. *Tukea lapsille ja perheille, tukiperheet*. Saatavilla <http://www.pelastakaalapsset.fi/tukea-lapsille-ja-perheille/tukiperheet/>. Luettu 2.5.2022.

- Petrelius, Päivi ja Eriksson, Pia. 2018. "Johdanto". Teoksessa Päivi Petrelius ja Pia Eriksson (toim.) *Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa*. Helsinki: PunaMusta Oy, 3.
- Pölkki, Pirjo. 2016. "Ehkäisevä lastensuojelu ja varhainen tuki perheille". Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara, Minna Veistilä (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Tallinna: Gaudeamus, 261-277.
- Pösö, Tarja. 2007. "Lastensuojelun puuttuva tieto". Teoksessa Jaana, Vuori, Ritva Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 65-82.
- Sauli, Hannele ja Kainulainen, Sakari. 2001. "Yhteiskunnan muutos ja lapsiperheet". Teoksessa Maritta Törrönen (toim.) *Lapsuuden hyvinvointi*. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino, 42-57.
- Sosiaalihuoltolaki. 2014. Finlex. 30.12.2014/1031. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Luettu 8.4.2022.
- Svenlin, Anu-Riina. 2020a. *Kannatteleva ja jännitteinen tukiperhetoiminta: Lastensuojelun tukiperhetoiminnan käyttöteoria ja tukisuhteet*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Svenlin, Anu-Riina. 2020b. *Lapsia ja vanhempia kannatteleva tukiperhetoiminta*. Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, vol. 28(4), 404-409.
- Taina ja Juha. 2008. "Tukiperhe auttaa jaksamaan arjessa." Teoksessa Kirsikka Arkimies. *Terveisiä sijaisperheestä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 151-168.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. *Perhekeskus*. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perhekeskus>. Haettu 19.4.2022
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. *Tukihenkilöt ja -perheet*. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/tukihenkilot-ja-perheet>. Haettu 19.4.2022.
- Tiilikainen, Tiina. 2008. "Lapset työskentelyn osallistujina". Teoksessa Tiina Muukkonen (toim.) *Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa*. Helsinki: SOCCA: Heikki Waris- instituutti, 123-144.
- Tulensalo, Hanna & Muukkonen, Tiina. 2005. "Lapsikeskeinen tilannearvio ja työprosessi lastensuojelun sosiaalityössä." Teoksessa Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niinikoski, Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia-kustannus, 279-167.
- Törrönen, Maritta. 2012. *Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

UNICEF (2022) Lapsenoikeuksien sopimus 2022. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Saatavilla <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>. Luettu 6.4.2022.

Vornanen, Riitta. 2001. ”Lasten hyvinvointi” Teoksessa Maritta Törrönen (toim.) *Lapsuuden hyvinvointi*. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino, 20-41.